

KAPITLU L-AHHAR

ATT WIEHED

MINN

ALBERT M. CASSOLA

KELMTEJN TA' QABEL

META l-Kunsill tal-“Għaqda tal-Kittieba tal-Malti” aċċetta l-proposta tiegħi li fir-Rivista “Il-Malti” jibdew jidhru supplementi ta’ atti teatrali, jien ħassejt li ħaż-za bħal din kienet se tkun ta’ ġid u fejda mhux biss għal-letteratura maltija imma wkoll ghall-Palk Malti għax minħabba fil-gholi ta’ l-istampa u l-għadd limitat tal-qarrejja, l-awturi jsibuha bi tqila, u bir-raġun kollu, li jieħdu fuq spallejjhom l-ispejjeż ta’ l-istampar li mhux biss ma jifdux imma żgur ġħallilhom dejjem xi telf.

Fost il-ftit li jistħoqqilhom inkoraġġiment f'dan il-qasam ta’ letteratura jinsab il-habib tiegħi Albert M. Cassola li fl-1939 tana l-ewwel xogħol teatrali tiegħi “*Il-berritta bajda ta’ bil-lejl*”, u wara xi snin “*Żwieġ il-newt*” (1945) “*Għadu kemm jibda*” (1947), “*Pape satan aleppe*” (1949) u kitba oħra mhix għall-Palk.

F’dawn il-ħafna bċejjeċ teatrali, Cassola wriena li jaf iħad-dem il-pinna tiegħi fi djalogi naturali u miktubin b'letteratura tajba. Imma l-palk jeħtiegħ lu haġa oħra : Originalità (jekk mhux fis-suġġett—haġa aktarx diffiċċi—għallinqas fl-iżviluppar tat-teżi) u psikologija fuq il-pubbliku li taħħtha taqa’ dik il-faži letterarja li tissejjah *climax* u bhala konsegwenza tagħha *l-anti-climax*.

Cassola qed jagħimel mixi ’l quddiem shiħ fil-kitba tiegħu teatrali u l-buzzett li se taqrav il-lum—“*Kapitlu l-aħħar*”—hu biċċa xogħol sabiħa li ngħoġbot ħafna mill-pubbliku meta dehret l-ewwel darba fil-Konkors Teatrali tal-K.O.P.T.E.M. (3. 6. 1950) u l-kritiči tal-ġurnali laqgħuha tajjeb ukoll.

Għad iridu jgħaddu s-snин biex Cassola jilhaq il-quċċata tas-sellum li qabad tiela’ b’heġġa u ħrara, imma jekk jissokta kif beda s-suċċess tiegħu ma għandux jonqos. Dan ma jfisserx iżda li l-bċejjeċ kollha li jikteb għandhom ikunu suċċess. Le, xejn minn dan. Ukoll l-aqwa kittieba ta’ proża, poežija u mużika kellhom il-mumenti koroh tagħhom u meta joħorġu mill-pinna, kultant għajjiġien, bċejjeċ ta’ ftit siwi, għandhom jiġu mqattgħha u mor-miġja mar-riħ.

Il-kitba teatrali fid-dinja bi ħgarha, u ma għandna x'ingħidu xejn Malta magħha, għaddejja minn dik l-istess kriżi li għad-dejja minnha l-kitba mužikali.

Sakemm noqogħdu f'posta u nsibu l-formola l-ġidida għad irid isir ħafna tqanžiż u tigrib u l-akbar prova hija li fuq ir-ribalti tat-teatri ta' l-Italja qeqħidin jerġgħu jidhru kummiedji qodma li kienu mietu għal kollo, jew kważi.

Aħna f'Malta wkoll jeħtieg li nagħtu sehem f'din it-taqbida u Cassola huwa bla dubju xejn wieħed minn dawk li jistgħu jsem-mgħu leħinhom.

Nitlob immela lill-qarrejja maltin biex jagħmlu l-ħila l-lill-kittieba tagħna u ma joqogħdux jixxaħħu għal ftit xelimi fix-xiri ta' kotba bil-Malti meta xejn ma jsibuha bi kbira biex jarmu l-liri sterlini fi ġwejjeg oħra ta' wisq anqas fejda.

Ivo MUSCAT-AZZOPARDI.

San Giljan, 6 ta' Lulju, 1950.

KAPITLU L-AHHAR ATT WIEHED

Minn

ALBERT M. CASSOLA

DRAMATIS PERSONAE

L-Avukat ZARB.
FREDU XIBERRAS.
L-Avukat MAMO.
WAITER.
LAZZRU.
IX-XBEJBA.

Xi Waiter ieħor, Klijenti Nisa u Rġiel ta' Kafè ġol-Belt.

IX-XENA TURI:

Kafè ġol-Belt : nhar ta' xogħol, ġewwa. FREDU, fuq mejda waħdu, qiegħed jaqra l-ġurnali tal-Kafè u ma jieħu xejn. Il-WAITER, kull darba li jgħaddi minn quddiemu, jagħti harsa kerha donnu jrid igħidlu : “Naqla’ miegħek hekk!” Fost il-klijenti l-oħra, min dieħel min ħiereġ, jitfaċċa l-AVUKAT ZARB, kollu brief-case taħt dirgħajh; jilmaħ l-l-ħabibu FREDU imma ma jpoġġix ħdejha għażiex jidher. u għalhekk imur joqgħod fuq mejda għaliex iż-żebi. qrib FREDU biż-żejjed biex jistgħu jikkellmu.

AVUKAT ZARB

'taparsi għadu jinduna issa bi FREDU) Ara, x'hemm, Fred? Lanqas kont indunajt bik fid-dlam. Ĝej mix-xemx ta' barra u ma rajtekkx. Kif aħna dal-għodu?

FREDU

Kif tarani, Dott. U int kif tkosso?

AVUKAT ZARB

Qoffa tielgħa u oħra nieżla. Nitħabtu dejjem.

FREDU

X'tagħmel? Nikkumbattu mad-dinja.

AVUKAT ZARB

(isejjah) Waiter!

WAITER

Għidli, sinjur.

AVUKAT ZARB

Ģibli kafè u pastizz.

WAITER

Kafè bil-ħalib?

AVUKAT ZARB

Le, iswed.

WAITER

(meta jkun telaq, lil ta' wara l-bank) Agħmel iswed u pastizz.

AVUKAT ZARB

X'qalet il-gazzetta, Fred? Għax, nistħi ngħid, lanqas il-gazzetta ma kelli żmien nara dal-għodu.

FREDU

Lazzru wiret għaxxart elef!

AVUKAT ZARB

X'inhu?

FREDU

Lazzru t-tallab wiret għaxxart elef lira!

AVUKAT ZARB

Min, dak li jiġi jitlob hawn?

FREDU

Kollu kemm hu! Mietet certa Neža Abdilla ta' wieħed u tmenin sena u ħalliet għaxart elef lira bla testment; u sabu li l-eqreb eredi huwa Manwel Spiteri, imlaqqam Lazzru.

AVUKAT ZARB

Tajba! Għalhekk il-bieraħ ma deherx 'il hawn. Din veru ġietu bla īsieb lil Lazzru. Żgur qatt ma basarha!

FREDU

Ma naħsibx li ħolomha. Però għallinqas werithom min għandu bżonn.

AVUKAT ZARB

Mħux għax jistħoqqlu!

FREDU

Għala ma jistħoqqlux?

AVUKAT ZARB

Għax qatt ma ried jagħmel xejn f'għomru.

FREDU

Laħqu ġaduh b'għażżeen u maħluu.....

AVUKAT ZARB

Mħux veru hekk hu?

FREDU

Imma kieku xi ħadd fetaħlu għajnejh u silfu mqar biex jin-hasel l-ewwel darba u libbsu ffit ta' nies..... fid-din ja xi drabi hija l-ewwel okkażjoni li tiftaħlek il-bieb ta' ħajtek. Imma jekk il-bieb tal-fortuna—fortuna, insomma, il-kelma ġġib hekk—jekk dak il-bieb ma jiftaħħulek ħadd, ma tkunx tista' taf x'hemm lest għalik fil-ħajja. Issa dan Lazzru, raġel bla saħħa, ħadd ma jrid jintriga bih, kulħadd jibża' jitgħabba bih..... anzi sar tallab u mhux ġalliel..... Għażel l-inqas fost żewġ ħwejjeg koroh.

WAITER

(*jersaq lejn FREDU*) Qallek is-sinjur ta' dik ir-rokna x'xin tkun lest mit-“Times” ghaddihielu.

FREDU

Jista' jeħodha; hawn.

WAITER

Tordna xi ħaġa?

FREDU

Mħux għal issa..

WAITER

(*jitlaq igerger minn taħt ilsien*)

FREDU

(*ill-Avukat, bħal bier jiskuža ruħu*) M'għandi qalb ta' xejn.
Inħoss l-istonku mħawwad.

AVUKAT ZARB

Dan żgur, allura aħjar ma tieħu xejn. Jiena għalhekk ma offrejtlekx, ukoll.

FREDU

Mela kont taf li għandi stonku ġażin?.....

AVUKAT ZARB

(*misfrul ħafna*) Dan żgur..... Ċjoè le..... ma konf x naf..... imma..... imma..... raitek daqsxejn isfar..... Insomma, xogħol bqajt ma sibt xejn, Fred?.....

FREDU

Xejn, s'issa. Imma qiegħed nistenna li jibagħtu għalija ġalli mmur il-Kanada.

AVUKAT ZARB

Tassew? Mela sa titlaq minn Malta?

FREDU

X'tagħmel? Hawnhekk m'hawnx post għalija. Nipprova nemigra.

AVUKAT ZARB

Taħseb li tkun aħjar barra?

FREDU

Jiena pajjiži nħobb. Imma la m'hawnx xogħol..... nitlaq..... nara xi nsib barra. Kemm sa ndum niekol minn ġewwa? Mn'Alla kelli erba' soldi biex nitrejjaq sakemm nitlaq minn hawn. Inkella kont naqa' bħal Lazzru.

AVUKAT ZARB

X'fettillek mort tlaqt mit-Tarzna?

FREDU

Mhux tlaqt, bagħtuni.

AVUKAT ZARB

Imma ma stajtx issib xi xogħol ieħor?

FREDU

Xejn tajjeb. Čekċik 'il hawn u 'l hinn. Gie li qabbduni xi haġa..... ħwejjeg żgħar..... il-lum naħdem għada le.....

AVUKAT ZARB

Jiddispjaċini għalik.

WAITER

(jarġa' jmur fuq FREDU) X'għandi nservik?

FREDU

Ma sejjaħtlekx.

WAITER

Ħsibtek trid tordna xi haġa.....

FREDU

Aktar tard.

WAITER

(jitlaq i gerger bħal qabel)

FREDU

Kemm hu fitt dal-waiter! Ma tgħidix qed intellfu x-xogħol, għax hawn ħafna mwejjed vojfa. Il-lum mhux il-Ḥadd fil-għaxija bin-nies jistennew mejda bil-wieqfa.....

AVUKAT MAMO

(jidħol) X'hemm, Govann? (ipoġġi ħdejn il-kolleġa tiegħi) Fittixtek ħalli tagħtini firma,

AVUKAT ZARB

Biex tlaqt kmieni mill-Qorti, jaħasra !..... Allura nqdejt?....

AVUKAT MAMO

Dan żgur. Iffirmali Dottor Fenek.

AVUKAT ZARB

Kieku stennejtni ftit.....

AVUKAT MAMO

Ma stajtx, Govann. Biċċa xogħol urġenti.....

AVUKAT ZARB

Jaqaw?

AVUKAT MAMO

Impedimento di partenza.

AVUKAT ZARB

Paċenzja. Għal darb'oħra.

AVUKAT MAMO

Ma kellekx kawżi, dal-għodu?

AVUKAT ZARB

Kelli waħda, ġiet differita. Allura għaddejt sar-Registru biex nagħmel xi riċerki żgħar u kif kont 'il hawn bqajt ġej nieħu kafè.

AVUKAT MAMO

Jiena nžilt s'għand Aquilina nixtri xi kotba, mort inħallas il-każin u qtajt il-biljetti tat-talkies għal-lejla : hemm film tajjeb..... Noffrilek xi haġa?

AVUKAT ZARB

Għadni kemm ġadu kafè u pastizz.....

AVUKAT MAMO

Mel'issa hu grokk.

AVUKAT ZARB

Le, grazzi.

AVUKAT MAMO

Waiter! Ara l-avukat x'sa jordna.

AVUKAT ZARB

Mela żewġ pastizzi u kafè.

AVUKAT MAMO

Kif jogħġob lilek. Lili ġibli whisky.

AVUKAT ZARB

Il-kafè bil-ħalib, waiter!

WAITER

Mela whisky, halib u tnejn shan.....

AVUKAT MAMO

Allura smajtha ta' Lazzru?

AVUKAT ZARB

Qed igħidli s-sinjur (*għal FREDU*).

AVUKAT MAMO

Tajba, hux? Hadt gost għal Lazzru.....

FREDU

Għallanqas messitu x-xorti.....

AVUKAT MAMO

Hadt gost għaliex ghax ma kienx minn dawk it-tallaba fitti : iħares lejk, isellimlek u jekk tajtu tajtu, jekk le jibqa' sejjer.

FREDU

U jgħidlek grazzi, mhux bħal ħafna oħra jn.

AVUKAT ZARB

Le, jiena 't-tlaleb qatt ma nagħtihom. Dik tat-tlaleb jiġru mas-saqajn ma nistax għaliha jien. Sikkatura kbira u għajb għal pajjiżna.

AVUKAT MAMO

Għandek ragun u m'għandekx. (*Johroġ is-sigarretti, joffri lill-kolleġa tiegħu u wkoll lil FREDU*) Pejjep, Mr.....

AVUKAT ZARB

Bilhaqq, lanqas ippreżentajtkom : is-sur Fred Xiberras, Doctor Antonio Mamo.

FREDU

Għandi pjaċir bil-konoxxenza.

AVUKAT MAMO

Tiġi mir-Registratur Xiberras?

FREDU

Le, dawk familja oħra.....

AVUKAT MAMO

Turu Xiberras ta' Hal Lija.....

FREDU

Le, naf għal min qed tgħid. Ma jigix minni.

AVUKAT MAMO

Insomma, konna qiegħdin ngħidu fuq Lazzru..... Isma', iſ-
sur Xiberras ma jixrob xejn?.....

FREDU

Xejn, grazzi.

AVUKAT MAMO

Tassew? Sa ngħiblek grokk.

FREDU

Grazzi tassew; bla kümplimenti.

AVUKAT MAMO

(isejjah) Waiter! Ara x'sa jordna s-sinjur.

FREDU

Issa dalwaqt immur niekol.....

AVUKAT MAMO

Mela ġiblu appetiser.

FREDU

U le.....

AVUKAT MAMO

Ressaq is-siġġu 'l hawn, sur Xiberras. Ejja īdejna.

AVUKAT ZARB

Iva, stajt gejt qabel..... Halli nersaqlek.

AVUKAT MAMO

Poġgi. Insomma, issa jirriforma ruħu Lazzru. Ma jibqax
jittallab.

AVUKAT ZARB

Ma jibqax jissikkana!

FREDU

Issa ma jersaqx iktar 'il hawn.

AVUKAT ZARB

Hekk imissu wkoll, jibqa' jersaq 'il hawn; huwa kemm wi-
ret, għidna?

FREDU

Għaxart elef.

AVUKAT ZARB

Għaxart elef wiret..... Barra li jkun ġamma' minn fuq daharna..... ċjoè mhux minn fuq dahri, għax jien qatt ma pax-xejtu.

AVUKAT MAMO

Mur ara x'sata' ġamma'! Is-soldi li jiddobba kien jitrejjaq bihom.

AVUKAT ZARB

Jew ifaddalhom! Mhux l-ewwel darba li miet tallab u ġalla l-flus warajh. Għalija jagħmel hażin min jagħtihom lil dawn in-nies.

FREDU

Mhux kulħadd jifhimha xorta. Jiena nsib li b'sold iżżejjed u sold inqas fejn inkun nibqa'; fil-waqt li s-sold tiegħi flimkien mas-soldi li jagħtihi ġaddiehor, għal Lazzru u fqar bħalu jfissru l-għaj-xien tagħihom.

AVUKAT ZARB

U iva.....

FREDU

Jiena l-quddiesa ta' kuljum u opra ċkejkna ta' karită ma nonqoshomx. Qatt ma naf, per eżempju — u mhux biex niftaħar, għax ma fihix biex — illi lil Lazzru ċħadlu sold karită darba biss.....

AVUKAT MAMO

Jiena l-fqar u l-morda, it-tfal u x-xjuħ huma l-mimmi ta' ġħajnejja.

WAITER

(*iqassam*).

AVUKAT MAMO

Issa bħal dan Lazzru ma tħiġi gost li Alla ftakar fil?.....

AVUKAT ZARB

Jiena jidħirli li bniedem injorant u għażżeen bħalu ma jis-thoqqlu xejn!

FREDU

Għażżeen..... Marid..... Bla saħħa. U hux injorant ma nafx..... Igħidu, anzi, li hu raġel ta' l-iskola, intelligenti u persuna pulita.....

AVUKAT ZARB

Lanqas tghid għandu min jiġi minnu, tghid forsi jgawdu miegħu.....

FREDU

Issa malajr isib min jiġi minnu; la wiret, issa nofs Malta ssir tiġi minnu. Issa jibdew iduru miegħu u jziegħlu bih.....

AVUKAT MAMO

Imma meta kien għadu mċerċer ġadd ma fittxu, anzi kul-ġadd kien jagħti fastidju u mbagħad jiskartah.

AVUKAT ZARB

Tagħti fastidju le, imma lanqas trid tkun tiġi minnu; il-flus mhux sa jbiddlu; Lazzru kien u Lazzru jibqa'!

FREDU

Allura li kont tiġi minnu u kont tkun taf li mill-flus li wiret hu għad imissck xi ħaġa, kont tibqa' ma turix li jiġi minnek?

AVUKAT ZARB

F'dak il-każ iva..... Cjoè..... Ridt ingħid..... Le, nibqa' ma nurix..... Mela sa nħalli l-flus jagħmuni? Bħal Lazzru kont inħallas jien biex niċħad li jiġi minni kieku qatt sata' jkollxi xi parentela miegħu.

AVUKAT MAMO

Anki jekk issa ma jibqax maħmuġ u mqatta' u jibda jilbes bħan-nies, bħali u bħalek?.....

FREDU

Imbagħad il-faqar mhux diżunur!

AVUKAT ZARB

Il-faqar le, imma t-traskuraġġi u l-għażżeż huma.

AVUKAT MAMO

Hawn naqbel miegħek; imma ftakar li ma tistax tiġġidika bla ma tkun taf. Ma tistax tipprendi li bħal Lazzru ma kienx jaħdem għaxx għażżeen. Lazzru la hu żgħir u lanqas ma naħseb li hu b'saħħtu wisq..... Xi tridu jagħmel?..... Int tgħidli li n-nies jiskartawh għaxx maħmuġ; jiena ngħidlek li hu maħmuġ għaxx in-nies jiskartawh, jiġifieri għaliex ġadd ma jurih simpatija u jfittex li jgħinu. In-nies jixtiequ li jaraw 'il Lazzru dejjem fi stat ta' faqar u ħmieġ u stramberija, biex ikollhom b'min igħad-du ż-żmien u 'l min jittantaw. Jagħmlu minnu, fi kliem ieħor, biċċa karnival barra mill-Karnival.

FREDU

Jiena qaddisi jgħid titkażax biex ma taqax fil-każa. Trid tkun taf iċ-ċirkostanzi tal-bniedem biex tkun tista' titkellem. Jiena ma ninħebiex wara subgħajja u nistqarr li ġew waqtiet f'hajti meta bżajt li wkoll jien għad nista' mmur nittallab bieb bieb biex naqla' biċċa ħobż.

AVUKAT MAMO

Mela dana tista' tgħid fix jiġi l-bniedem? Daqskemm tista' tidħak bi bniedem marid jew immankat meta taf, xejn xejn, li tista' tiġi fuqek disgrazzja għada stess u ssir bħal dak il-marid jew immankat. Tisfa' invalidu f'kemm ilna nghidu.

AVUKAT ZARB

Issa dik ħaġ' oħra.....

AVUKAT MAMO

Haġ' oħra xejn; inti x'garanzija għandek li ma tistax tifqar ukoll? Imbagħad x'tagħmel? Min iġħidlek li ma tistax tiġi disgrazzja fuqek—allahares qatt, taf!—u taqa' f'kondizzjoni anki aġħar minn dik ta' Lazzru?.....

AVUKAT ZARB

Va bene, jiena ma rridx ingħid li le. Ma nafux b'nobbli dekaduti u b'sinjuruni li waqqħu baxxa fortuna?

AVUKAT MAMO

Allura x'qed ingħidlek jien?

FREDU

Appuntu dan li jrid ifi ssirrlek l-avukat Mamo.

AVUKAT ZARB

Imma skuži, jiena m'għedtilkomx li disgrazzja mhux fuq kulħadd tista' tiġi; anzi. Biss jiena nsostni, biex inżomm fuq il-każ partikolari li qiegħdin insemmu—il-każ ta' dan Lazzru—li huwa, bħala bniedem li qatt f'ghomru ma għamel xejn, ma tis-thoqqlux fortuna bħal dik li messitu.

AVUKAT MAMO

Ibda biex inti qed tgħid li qatt ma għamel xejn f'għomru. Mentrei l-verità hi li ma ħadimx iktar, almenu kif iġħidu, meta marad jew korra, ma nafx. It-tieninett ghaliex inti qiegħed tara l-fortuna li messitu issa u li sa jibda jgawdiha mil-lum 'il quddiem u m'intix tiebu in konsiderazzjoni l-isfortuna li ilu fiha sal-lum?

AVUKAT ZARB

Le, daka ma jghoddx.....

FREDU

Mela xi jghodd ?

AVUKAT ZARB

Igħodd li messitu meta messitu, lili messet u mhux lili l-for-tuna.....

FREDU

X'għandu x'jaqsam ?.....

AVUKAT ZARB

Kif x'għandu x'jaqsam ?

AVUKAT MAMO

Dan żgur li m'għandux, skużi : lil Lazzru l-fortuna messitu issa, meta għandu ġerta età u wara li għaddha ħajja sventurata, u lilek u lili u 'l das-sinjura messitna malli twelidna.....

FREDU

(*jibbissem*) Jien ma tantx kont ixxurtjat, verament.....

AVUKAT MAMO

Le, le, li rrid infisser jien huwa, sur Xiberras.....

FREDU

Jien fhimtek, Dott.; jiġifieri l-fortuna lil Lazzru messitu tard f'hajtu u ġietu bil-kbir halli tpattilu ta' kemm ra fuq wiċċu sal-lum.....

AVUKAT MAMO

Preċiżament. Lil Lazzru messitu l-fortuna f'daqqa fil-waqt li lil ħaddiehor il-fortuna titqassam lu ma' tul ħajtu kollha; tibda mit-twelid u tibqa' sejra sal-mewt *imma* fi grad moderat..... Lil Lazzru messitu fi grad kbir appuntu għax waslitlu tard u biex tikkompensah għall-grad kbir ta' sfortuna li kellu sal-lum. Min iġħaddi ħajtu jałterna fi grad moderat il-fortuna ma' l-isfortuna u min ikollu ħajtu mqassma f'żewġ perijodi : il-wieħed ta' sfortuna kbira u l-ieħor ta' fortuna ta' l-istess dimensjoni.

AVUKAT ZARB

Li kieku jien kont imħallef ma kontx tipperswadini bl-argument tiegħek u kont intellfek il-kawża.

AVUKAT MAMO

Probabbli li għalhekk għadhom ma laħħqukx imħallef !

AVUKAT ZARB

Hawnhekk sa toffendini..... Hawn m'aħniex fl-awla.....

AVUKAT MAMO

Kieku konna fl-awla tal-qorti l-imħallef kien iġegħilni nirtira r-rimarka. Hawnhekk ni' hawnx imħallef imma nirtira r-rimarka minn rajja..... (*wara żmien*) Isma', ma ħadtx għalik, hux? (*lil FREDU*) Aħna niċċajtaw bejnietna, taf, sur Xiberras.

FREDU

Allaħares ma kienx hekk!

AVUKAT MAMO

Insomma ma naqblux fl-ideat.

AVUKAT ZARB

U żgur li le! Tiġu tgħiduli li bniedem li qatt ma għamel xejn f'ħajtu jistħoqqlu premju! Issa tibda tarah dieħel hawn liebes aħjar minni u minnek, sinjur iżżejjed minna lkoll li ġidimna dej-jejm u għereeqna l-għaraq ta' ġbinna.....

AVUKAT MAMO

Ma nerġġħu xibdewha. Opinjonijiet. Inti għandek tiegħek u aħna għandna tagħna.....

FREDU

U Lazzru għandu l-għaxart elef!

AVUKAT ZARB

Dik hi kollha! Ma ġewx għandi.....

(*Minn barra jinstama' għajnej tat-tfal u għagħha tan-nies. Xi waiters u klijenti tal-kafè jersqu jħarsu mill-bieb*)

AVUKAT ZARB

X'għara?

WAITER

GeV hu!

FREDU

Hu min?

WAITER

GeV Lazzru. Imċerċer bħas-soltu.....

AVUKAT ZARB

Mela ma rebaħ xejn?

FREDU

Giebha l-ġurnal li rebaħ.....

WAITER

U semmieg b'ismu.....

AVUKAT ZARB

U l-ġurnal tieħu għalli jgħidu! Darba wkoll ġiebu li jien tlift kawża.....

WAITER

U ma kontx tliftha?.....

AVUKAT ZARB

.....meta l-verità kienet li kien rebaħha l-avukat l-ieħor.....

FREDU

L-avukat avversarju?..... Imma allura int tliftha.....

AVUKAT ZARB

(*ma jafx issa x'jaqbad igħid*) Ċjoè, ridt ingħid, meta l-kawża tilifha l-klient tiegħi..... Imma mhux jien.....

AVUKAT MAMO

Għax int xorta daħħal thom, hux hekk?.....

AVUKAT ZARB

U daħħal thom..... insomma.....

WAITER

Hawn hu, wasal. Gej hawn, dieħel.....

FREDU

Kurjuža l-biċċa.....

AVUKAT ZARB

Issa nsaqsuh x'inhi l-affari.....

AVUKAT MAMO

Aħjar ma nsaqsuh xejn għax ikun irrabjat..... jekk forsi qalgħuhielu.....

FREDU

Imma qalgħuhielu, narġa' ngħid, ġibuha fil-ġurnali.....

AVUKAT MAMO

Mhux l-ewwel darba, kif qal sewwa Dr. Zarb, li fil-ġurnali ġiebu notizzji foloz.....

FREDU

Isma'! U iżżejjed milli foloz, stupid. Il-ġurnali ħelwin : Igħibni min twieled, min iżżewwieg, min miet. Imbagħad ma jgħibux min qabdu r-rumattiżmu, min marad bix-xjatika, minn ġelagħlu s-seqi jew nibtulu l-kallijiet.....

AVUKAT MAMO

Imma jgħibu r-reklami għall-kura tagħħom dawn li qed issemmi int.....

AVUKAT ZARB

Għal min jemminhom !.....

FREDU

Lazzru fejn hu? Mela ma kienx gej?.....

AVUKAT ZARB

Tassew..... Mela mhux hu kien?.....

AVUKAT MAMO

Waiter, ma għedtx li ġej Lazzru?

WAITER

Iva, sur avukat, għax waqaf jippilla mal-pulizija.

FREDU

Għax bħal-lum ara kif iduru miegħu iktar mis-soltu t-tfal..... wara dik l-aħbar kollha jarġa' jitfaċċa bl-istess libsa mqattgħa.

AVUKAT ZARB

Iżżejjed jagħtu fuq fastidju minn qabel issa..... wara n-notizzja falza.

WAITER

GeV, ġej. Ma nħalluhx jidħol.....

AVUKAT ZARB

Le, le, ħalluh!

FREDU

Is-soltu tkeċċieh inti?.....

AVUKAT ZARB

Imma l-lum le, il-lum nistaqsuh x'inhi l-biċċa..... mnejn giebu n-notizzja..... Halluh, taf! Għid lis-sinjur ma jkeċċiħx, waiter.....

WAITER

Iva, sinjur.

LAZZRU

(*jidħol. Għandu miegħu xbejba ħelwa. liebsa sewwa; fil-waqt li huwa liebes bħas-soltu, imqatta' u maħmuq. Il-klijenti jsaqsuh minn hawn u minn hemm fuq l-aħbar fil-waqt li wkoll xi waiters iduru miegħu. L-avukati ZARB u MAMO kif ukoll FREDU iqumu mill-mejda ħalli jistaqsuh huma wkoll.*)

AVUKAT ZARB

Lazzru, hawn, ha sold. Mela mhux tassew li qrajna fuqek fil-gazzetta? Qalu li rbaħi feżor! Daħku bina..... u bik! Fejn-hom il-flus? X'għamilt bihom? Mela ma writt xejn, miskin!.....

LAZZRU

(*wara pawsa twila*) Inti wkoll, hux? Jiena nafek lilek taf, sur avukat. Nafek, mela le, daqske mm naf lil dan l-avukat li għandek miegħek u 'l dan is-sinjur l-ieħor. Dan żgur! kollha naf-kom! Kemm-il wieħed hawn ġol-kafè, imma mhux b'isimkom nafkom. Nafkom hekk, minn qalb kom, minn kemm għenfu ni jew xtaqtu tgħinuni..... jew minn kemm ma għentun ix.....

AVUKAT ZARB

Issa ħallina minn dan; għidilna hix vera n-notizzja ī-tal-ġurnal.....

LAZZRU

Ngħidilkom ukoll. Għala le? Naqtagħhielkom il-kurżitā, speċjalment lilek, sur avukat..... Lilek! Lilek! X'qatt inferejj-sajtek lilek qabel il-lum?..... Il-lum iva, il-lum għalik jiena xi ħadd..... Jew aħjar, xi ħaża..... Hekk, iva, oġgett li fini interess għalik..... interess, fejn naf x'naqbad insejja ħlu? Interess ta' attwalitā, ta' novitā..... Le, le, tiskantax li naf nitkellem ukoll u..... nuża ċerti kliem..... tqil, bħalma tuža int fil-Qorti. Għax jien m'iniekk dak li qed taħsibni int..... bniedem injorant..... baħnan..... le. Jiena bniedem li f'ħajti messitni l-isfortuna..... l-isfortuna, nirripetilek..... Imma meta messitni l-isfortuna l-ebda gazzetta ma ġiebet l-aħħbar..... Issa..... issa.....

AVUKAT ZARB

Insomma, issa..... messitek jew ma messitekx il-fortuna?

LAZZRU

X'kurżitā għandek, hux? Jigifieri x'interess għandek fija! Għax il-kurżitā tiegħek hija mqanqla mill-interess..... Mela x'inhu! Bil-fors. I-x-żebbu fija, jew forsi fil-flus li wrigg jien.....

AVUKAT ZARB

Mela wrigg veru?.....

LAZZRU

Tara x'kurżitā, anzi x'ansjetà għandek li tkun taf jiena wirittx? Għaliex? Għalfejn? Ma ħsibtnix sa niġi ntajjar xi sold mill-flus li wiritt, għandek?..... Ma ħsib tħix li sa nqabbdekk xi biċ-ċa xogħol?.....

AVUKAT ZARB

Kieku wirritt ma kontx taċċċetta s-sold li tajtekk.....

LAZZRU

Rajtx? Jigifieri inti li qatt ma tajtni ħabba, inti l-lum ġejt tajtni sold (sold, taf, żewġ sittet, tmax-il ħabba !) mela, tajtni sold biex jiena ngħidlek l-istorja tiegħi..... ta' kif wiritt u kollox.....

AVUKAT ZARB

Jiena rrid naf, kif iridu jafu dawn is-sinjuri, wirittx jew le u kif wiritt.

LAZZRU

Naf, jien. Naf xi īrid taf. Tipprendi li jiena ngħidlek storja li lanqas lil tal-ġurnal ma għidtha..... avvolja wegħidni xi ħaġa iktar mis-sold li tajtni int !..... Tibżax, tibżax..... Ngħidhiel-kom..... sa fejn nista'. Ersqu, ersqu 'l hawn, duru madwari..... Inti li staqsejthieli, ejja isma' l-istorja tiegħi.

WAITER

(taħt il-sien) Naraw biex ħiereġ.

AVUKAT ZARB

Għid, għid.

LAZZRU

Inti saqsejtni l-ewwelnett jekk l-aħħbar li tat fuqi l-gazzetta hix vera. Vera, verissima: jiena writh għaxart elef lira! Jiddis-pjaċik? Jew tgħid inti m'għandekx daqshekk?

AVUKAT ZARB

Dik mhix affarik!

LAZZRU

Dan żgur. Imma jekk wirittx jiena affarik! Anzi ridt taf ukoll x-ġħamilt bih it-teżor... Teżor! Għaxart elef lira, nammetti, huma sbieħ, huma somma ġmielha..... imma teżor..... ma nafx.....

AVUKAT ZARB

M'intix kunteni bihom? Minn xejn għal għaxart elef.....

LAZZRU

Kuntent, iva. Kuntent ħafna. Imma mhux bil-ġħaxart elef għax dawk m'huma l-ebda teżor..... għallanqas għali ja. Tiskantawx. Għali ja m'humiex teżor, le! It-teżor tiegħi huwa..... din! (jurihom IX-XBEJJA, li tersaq bil-qajla, mistħija, minn wara n-nies, nofsha mbikkija, għal ħdejn LAZZRU) Din hija t-teżor tiegħi! Arawha, qed tistħi; arawha, sa tibki. F'għajnejha siltilha d-dmuġġ. Imma arawha sew, kemm hi sabiha. Avolja, għal issa, mhix liebsa l-libsa li ġa ordnajtilha jiena. U ħarsu aħjar, ersaq,

ersaq, sur avukat, araw jidhrilkomx li tagħti lemha lil xi ġadd minn hawn ġew fostna. Le, le, mhux lilek, avukat; mhix kerha bhalek. Ma tixbhekk, la minn wiċċha u lanqas minn qalbha. Araw jirnexxilkomx ixxebbhaha lil xi ġadd minn fostna. X'jidhrilkom? Xi tgħidu? Rajtuhha sew? Issa ġarsu lejja. Mela, avukat, lejja. Lejn Lazzru l-fqir. Lejn Lazzru t-tallab! Araw tagħtiex xi lemha. Eh? Ma tixbahnix! Dan żgur li le. Kif jista' jkun? Din anglu, din teżor. **Din** hija t-teżor għażiż tiegħi! Din sbejha, din twajba..... waqt li jien..... jien l-imsejken Lazzru..... Lazzru t-tallab, bniedem tad-dahk, raġel tal-fastidju..... liebes iċ-ċraret. Iva, dak li jien jien: biċċa ċarruta mqattgħa, maħmuġa, li tqażżeż u tgerrex in-nies.....

AVUKAT ZARB

Lilek nafuk tajjeb..... Ahna kif wiritt il-flus irridu nafu.

LAZZRU

Ara kif! Bl-iqtar mod faċċi. Mietet pro-zija (Alla jagħtiha l-ġenna) u ġalliet il-flus warajha. Billi mietet bla testment, fittxew min jiġi minnha. Sabu li l-eqreb minnha kont jien u bagħtu jgħarrfuni bil-biċċa.

AVUKAT ZARB

Issa x'sa tagħmel bihom il-flus?

AVUKAT MAMO

Għandek xi proġett?

FREDU

Għamilt xi ħsieb?.....

LAZZRU

Iva. Qegħdin taraw din it-tfajla? Il-wirt ikun għaliha. Jien ma għandix bżonn. Jien inkompli ġajti kif għaddejtha għal dawn l-ahħar tlittax-il sena, nitlob..... u ngħix bl-akkarija, b'dak li tagħtini l-Provvidenza. Jiena ili ma niċċa naħdem is-snini iżda mhux għalhekk kont nilqa' l-karitā.

AVUKAT ZARB

Mhux għalhekk kif?

FREDU

Mela għaliex?

LAZZRU

Ifhmuni tajjeb. Din il-ħajja tiegħi għażiżlha jiena għax ridt hekk. U tafu għala ridt hekk? Ikoll ngħidil kom għaliex. Għax jien għamilt weghħda, ifhmuni tajjeb, weghħda li la darba

jiena invaldu u ma nistax naħdem, il-Provvidenza biss setgħet taqlagħi l-grazzja li 'l binti, la tilhaq titfarfar, inkun nista' na-raha bħal xbejbiet oħra bla ma jonqosha xejn! Wegħda bil-qudiem għax naf li kont naqlagħha żgur, għax kelli fidi sħiħa!

AVUKAT MAMO

Bintek min hi?

WAITER

Int għandek it-tfal?

AVUKAT MAMO

Interessanti: weghħda *a priori*. U bintek min hi?

LAZZRU

Bint hija din! (*għax-XBEJJA*). It-teżor tiegħi Milda! Min hawn kittieb? Min jidħol għal biċċa xogħol u jikteb ir-rumanz ta' hajti? Fejn huma tal-gazzetti? La ġiet hekk, ingħid l-istorja kol-ħha. Kapitlu Wieħed: Iż-Żwieġ tiegħi ma' mara qaddisa; Kapitlu Tnejn: Mewt ta' dik l-anġlu ta' marti u twelid ta' din l-anġlu ta' binti; Kapitlu Tlieta: Marda twila fuqi u trobbija ta' binti mis-sorijiet; Kapitlu Erbgħa: Il-Wegħda tiegħi li nagħmel ħajja ta' penitenza u umiljazzjoni; Kapitlu Hamsa: Il-Wirta. Wara tant sventuri, il-grazzja! Wara snin ta' dlam, xaqq dawl! Alla ma jinsa 'l-hadd!

FREDU

U issa x'sa tagħmel, allura?

AVUKAT ZARB

Issa spiċċat..... il-wegħda.....

LAZZRU

Il-wegħda iva. Imma issa..... issa jiftah Kapitlu ieħor, anzi taqsimà oħra.....

AVUKAT ZARB

Il-Kapitlu Sitta.....

AVUKAT MAMO

Gejja Storja twila.....

LAZZRU

Kapitlu Sitta: Ir-Radd tal-Hajr. Iva, il-Kapitlu tar-ringrazzjament. Lazzru jibqa' li kien, jibqa' kif kien: il-Fqir, it-Tallab, ir-Ragħel li jduru miegħu t-tfal, il-Bniedem li jiddieħku bih.....

FREDU

Imm'issa le, ma jmissekx tkompli b'din il-hajja.....

LAZZRU

Inkompli, iva, sal-Mewt, sa l-ahħar Kapitlu.....

AVUKAT MAMO

Imma t-tifla.....

LAZZRU

It-tifla hadt hsiebha digà.....

FREDU

Jaqaw? X'sa tagħmel biha?.....

LAZZRU

Daka le! Issaqsunix. Dik storja oħra. Dik għadha sa tibda.

AVUKAT MAMO

Jalla ma tkunx ta' swied il-qalb daqs tiegħek.

LAZZRU

Forsi ma tkunx.

WATTER

Imma inti tista' tibdel hajtek ukoll, nghiduha.

LAZZRU

Le. Hajti tkun bħalma kienet s'issa. Ma tistax tkun mod iehor. Hajja iebsa imma..... ngħixha bit-tbissima fuq fommi, bil-ħsieb ta' binti Milda f'moħħi u bit-tifikira ta' marti f'qalbi.

AVUKAT ZARB

Imma tibqax titlob il-karită !.....

LAZZRU

Nitlobha le. Jiena qatt tħabha? Imma naċċettaha iva. Rajtx, avukat? Rajtx kif ukoll is-sold tiegħek, l-ewwel wieħed li tajtni f'għomirok, jiena aċċettajtu? Mħux jien tħabħulek imma tajħthuli int, minn jeddek. Nirringazzjek; mhux għas-sold daqskemm għall-umiljazzjoni li waqqajtni fiha, għad-derisjoni (biex ma nghidx disprezz) li waqqajtni fiha.

AVUKAT ZARB

Imma jien, skuži taf!.....

LAZZRU

Tiskuža ruħek xejn. M'għandekx għalfejn. Tibqa' tarani ma' wiċċek aktar minn dari. Keċċini, keċċini dejjem, la tibżza' xejn. U issa sejjjer. L-istorja għedhielkom. Milda, ersaq 'il hawn. Im-morru. (*IX-XBEJJA, dejjem imbikkma, tersaq lejn missierha u jibdew ħerġin. Iżda ma jilħqux johorġu l-bieb; LAZZRU jieqaf f'daqqa waħda u jhossu hażin. Jibda jsejjah 'il bintu b'nifsu maqtugħi*) Milda!..... Anġlu ta' qalbi.....

IX-XBEJJA

(imbiikkija) Xi ġrälek? Xi ġrälek? Għajnuni! Għajnuni!

AVUKAT MAMO

Qed iħossu hažin.....

FREDU

Erfgħuh ! Erfgħuh !

AVUKAT ZARB

Hawn xi tabib ?

WAITER

Halli nġib l-ilma biex naħslulu wiċċu.....

IX-XBEJJA

Xi ġralek, pà? Qum mill-art ! Xi ġralek, għid? Kellimni ! Kellimni ! Qiegħed tismagħni? Iftah ġħajnejk ! Smajt? Iftah ġħajnejk ! (*IX-XBEJJA twerżaq tuerżiqa u tinfexx tolfoq; il-WAITER li jkun lahaq bl-ilma, jibqa' bit-tazza f'ido. Kulħadd jiċċċassa*)

IX-XBEJJA

Għaliex hallejtni? Għaliex hallejtni?.....

FREDU

Spicċat l-istorja.....

AVUKAT ZARB

Kapitlu Sitta.

WAITER

Kapitlu qasir.....

AVUKAT MAMO

Kapitlu l-Aħħar.

SIPARJU BIL-QAJLA.